

Sociálně vyloučené lokality mezi stigmatizací a sekuritizací: výzkumná re-orientace

Václav Walach*

Abstract: *The research project presented here emerges from my long-term interest in the meaning of security in relation to socially excluded localities. These places have become a hot spot in the Czech Republic, as their partly Romany populations are accused of the higher rates of criminality on the municipal level. To understand this recent wave of anti-Gypsyism, I offer a proposal of a research project based on securitization theory. There are suggested four dimensions that allow the process of saying and doing security to originate, that is, material, symbolic, territorial, and political-bureaucratic dimension. Last but not least, the possibilities to incorporate the findings from my ethnographic research in an excluded locality into the whole enterprise are outlined as well as several problems involved in this regard.*

Key words: *social exclusion, advanced marginality, securitization, Roma criminality, anti-Gypsyism*

1. Úvodní představení tématu

Používání stále hrubějšího diskriminujícího jazyka, zvyšující se počet případů násilí z nenávisli či vytváření speciálních bezpečnostních politik a opatření, to jsou jen některé z nedávných sémantických posunů v evropském politickém diskurzu o Romech. „Cigánská hrozba“ se v posledních letech stala poprvé v historii úhlavním objektem politiky řady politických subjektů napříč kontinentem, od krajní pravice po parlamentní levici. Ať už se projevila vyhošťováním Romů ze západních zemí zpět do střední a východní Evropy nebo volebními úspěchy stran typu maďarského Jobbiku či bulharského Útoku, anticiganismus dnes představuje významný politický fenomén (Stewart 2012).

Ač se Romové historicky potýkali s předsudky a nepřátelstvím ze strany majoritního obyvatelstva, novost soudobého anticiganismu spočívá v přerámování jejich přítomnosti ze strpěné nepříjemnosti na nejzávažnější nebezpečí, s nímž je nutné se bezodkladně a rozhodně vypořádat (srov. Hübschmannová 1998; Liégeois 1995).

Jinými slovy, anticiganistická politika se vyznačuje záměrem Romy, tuto dlouhodobě stigmatizovanou etno-společenskou kategorii, sekuritizovat (Balzacq 2011; Wæver 1995).

Anticiganistické tendence jsou zaznamenávány také v české společnosti, kde jsou spojovány s fenoménem sociálně vyloučených lokalit (Albert 2012; Lupták a Paul 2012; Walach 2013b). Například autoři „Zprávy sdružení ROMEA za rok 2012 o stavu romské menšiny v ČR“ hovoří o „*sílicím extremismu, rasismu či přímo anticiganismu*“ ve společnosti, kde je Romům vnucována role „*vnitřního nepřítele, proti němuž je možno bojovat a porazit jej*“ (ROMEA 2012: 2–3). Jako příklady uvádějí jak „*verbální dehonestování Romů*“ ve veřejném prostoru, tak „*protiromské demonstrace spojené téměř vždy s pokusem o pogrom či lynč a vždy se snahou o jejich zastrašení a tím i vytlačení nebo vytěsnění „někam pryč“*“.

Pozornost však věnují také skutečnosti, že „*představitelé České republiky, měst a obcí čím dál častěji volí represivní metody*“ (ROMEA 2012: 3–4). Co se jejich

legislativní podoby týče, kritizovány jsou jistá ustanovení občanského zákoníku oslabující pozici nájemníků ve vztahu k pronajimatelům i snahy o uzákonění práva obecních orgánů vykazat ze svého území ty, kdo se opakovaně dopouštějí páchaní určitých přestupků. Na úrovni městských vyhlášek je jmenován případ Krupky, jejíž zastupitelé umožnili pokutovat kohokoli, kdo si ve veřejném prostoru sedne na trávu, zábradlí, schody, svévolně instalovaný sedací nábytek či deku.

2. Stanovení výzkumného cíle

Citovaná zpráva koresponduje s tezí o kvalitativní změně od stigmatizace Romů žijících v českých vyloučených lokalitách k jejich sekuritizaci. Ta představuje základní východisko mého disertačního projektu, kde se zabývám významem nebezpečnosti sociálně vyloučených lokalit. V tomto příspěvku hodlám osvětlit způsoby, jimiž lze toto stanovisko ospravedlnit a doložit. Stejně tak nastíním svou badatelskou trajektorii, jež mě k tomuto pojetí dovedla. Jak totiž napovídá druhá část názvu mého příspěvku, nepracuji s touto tezí od počátku svého empirického zkoumání, které nadto jde hlouběji do minulosti než mé doktorské studium.⁸⁸ A protože se navíc nacházím již ve druhé polovině tohoto studia, daný článek se částečně odchyluje od předepsané struktury. O to větší prostor dostanou konkrétní problémy a poznatky, jež mě přiměly změnit původní výzkumnou otázku a spolu s tím také poupravit teoreticko-metodologický rámec mého zkoumání.

⁸⁸ Terénní zkoumání vnímání bezpečnosti obyvateli vyloučené lokality v Havířově-Šumbarku, čítající asi 3500 obyvatel s třetinovým podílem Romů, jsem realizoval již v rámci své magisterské práce. Té navíc předcházelo zkoumání literatury ke zjištění, o jakých hrozbách a rizicích se hovoří v souvislosti se sociálně vyloučenými lokalitami (Walach 2010).

Do doktorského studia jsem byl přijat s projektem soustředícím se na pochopení otázky bezpečnosti z perspektivy obyvatel vybrané vyloučené lokality. Jelikož se již tehdy o vyloučených lokalitách referovalo především jakožto o „*bezpečnostním riziku pro majoritu*“ (GAC 2008: 25), bylo toto vymezení koncipováno jako určitá protiváha většinovému mínění. Pozornost měla být tudíž přenesena na bezpečnostní potřeby minority, o jejichž příslušnicích se ve veřejném diskurzu mluvilo a mluví primárně jako o nositelích ohrožení (třebaže již tehdy byly dostupné výzkumy ukazující, že celá bezpečnostní problematika vyloučených lokalit je mnohem komplexnější a že obyvatelé sami bývají viktimizováni, srov. MV ČR 2008: 11–13; Vaňková 2008).⁸⁹ Z mnoha důvodů se mi však toto zarámování začalo jevit jako nedostatečné, a proto jsem se rozhodl učinit krok „zpět od etnografie“ a ve své bezpečnostní analýze zohlednit makrosociální faktory, abych porozuměl kontextu, v němž se popisované a pozorované bezpečnostní diskurzy a praxe odehrávají a který je (re)produkuje. Nyní mě tudíž zajímá to, jak je utvářen význam nebezpečnosti sociálně vyloučených lokalit, přičemž za důležitou součást zodpovídání této výzkumné otázky považuji identifikování základních sociálních procesů, jež uzpůsobily společenskou situaci pro sekuritizaci sociálně vyloučených lokalit v České republice. V následujícím textu se nejprve budu zabírat dosavadní realizací svého

⁸⁹ Výzkum, jenž by se specificky soustředil na vnímání bezpečnosti vyloučenými, však chyběl, a odmyslíme-li si mnou publikované studie a utajené zprávy o bezpečnostních rizicích Agentury pro sociální začleňování v romských lokalitách, na této situaci se dosud nic nezměnilo. Přesto se přijímají bezpečnostní opatření, známá jako program nulové tolerance, o jejichž schopnosti reálně zlepšovat situaci obyvatel vyloučených lokalit lze na základě zahraničních zkušeností vážně pochybovat (srov. Wacquant 2009a).

projektu a následně makrosociálními faktory, jimž rozumím jako souboru čtyř dimenzí – materiálního, symbolického, teritoriálního a politicko-byrokratického procesu. Nakonec naznačím způsob, kterým bude mikro-rovina propojena s makro-rovinou. Závěrem budou uvedeny překážky, na něž během vypracování své disertaci možná narazím.

3. Teoreticko-metodologický rámec etnografického výzkumu

K rozhodnutí prozkoumat, jak obyvatelé vyloučené lokality vnímají svou bezpečnost, jsem dospěl jednak na základě svého déletrvajícího zájmu o toto téma, jednak díky absolvování kurzu o zakotvené teorii na letní metodologické škole v průběhu magisterského studia. Tato metoda poskytla mému bádání základní metodickou osnovu, pokud jde o konstrukci dat a jejich analýzu v terénním výzkumu. Současně však přede mě postavila celou řadu problémů, jež se týkaly zejména pozice a funkce přehledu literatury ve vztahu k dotyčné metodě (Dunne 2011). Jak se lze dočíst v různých učebnicích (např. Strauss a Corbin 2010), výzkum zakotvenou teorií má být uskutečněn v situaci absentujícího vědění o zvoleném tématu. Této premise můj výzkumný záměr sice konvenoval, avšak pouze v empirickém, nikoli už teoretickém smyslu. I když žádné bezpečnostně orientované bádání mezi českými vyloučenými neexistovalo, stále zde byl úkol adekvátně konceptualizovat objekt výzkumu – vytvořit teoretický rámec, jímž bych vymezil to, co zkoumám, v návaznosti na existující vědění v bezpečnostních studiích.

Tak jsem se v prvních letech doktorského studia intenzivně věnoval četbě bezpečnostní a kriminologické teorie, jejímž výsledkem bylo vytvoření teoreticko-metodologického rámce pro etnografický výzkum bezpečnosti (Walach

2013a). Čerpal jsem zejména z kritických bezpečnostních studií a kulturní kriminologie. V kritických bezpečnostních studiích jsem se přihlásil k „pozitivní“ tradici nahlížení na bezpečnost (Nunes 2012). Její představitelé rozumějí bezpečnosti jako hodnotě vyjádřené lidskými právy a svobodami jednotlivce, které limituje přítomnost různých druhů hrozeb, a zároveň se v duchu kritické teorie zavazují k odstraňování těchto omezení na teoretické i praktické úrovni (Booth 2007, 2005; Nunes 2014; Wyn Jones 1999). Perspektiva „*bezpečnosti jakožto emancipace*“ (Booth 1999: 17) se tudíž inspiruje v principu imanentní kritiky, jež toto politicko-vědecké úsilí situuje do materiálních a symbolických podmínek „*skutečných lidí na skutečných místech*“ (Wyn Jones 1996: 214).

Takové vymezení odpovídalo mému zájmu o zprostředkování hlasu těch, kdo ve veřejné rozpravě nebývají tolik slyšet (Tejkalová, Láb a kol. 2009). Kulturní kriminologie sehrála svou roli v „operacionalizaci“ bezpečnosti tak, aby byl tento výzkumný objekt uchopitelný v etnografickém zkoumání. S bezpečností je zde zacházeno jako s „*kreativním konstruktem*“ (Hayward a Young 2004: 259) lidského jednání, jehož specifickému významu nelze porozumět bez zohlednění širšího kontextu vzájemně působících systémů interpretovaných znaků čili kultury (Geertz 1973). V jejich zkoumání je usilováno o interpretativní porozumění interpretací studovaných aktérů a o empatickou participaci na jejich každodenní realitě (Ferrell 2004). Za tímto účelem je využívána etnografická metoda vyznačující se konstrukcí dat pomocí zúčastněného pozorování, polostrukturovaných rozhovorů a analýzy dokumentů. Metoda zakotvené teorie je zde nasazena jako „*mód analýzy*“ (Charmaz 2005: 507) takto získaných dat, jež sestává ze tří iterativních fází: kódování

textů, psaní dílčích výzkumných zpráv a identifikování „bílých míst“ v datovém souboru, na něž se má další konstrukce dat soustředit (srov. Walach 2013a).

4. Dosavadní realizace výzkumu

Vybaven tímto teoreticko-metodologickým arzenálem a znalostí řady zahraničních výzkumů jsem začátkem června 2012 navázal na svůj dřívější výzkum. Zúčastněným pozorováním jsem strávil 105 dní, respektive 1047 hodin, a provedl 32 rozhovorů jak s obyvateli lokality, tak zástupci státního, komerčního a neziskového sektoru. V současné době tak můj datový korpus sestává ze dvou terénních deníků a 55 zaznamenaných rozhovorů, nemluvě o dalších typech dat, od mediálních zpráv přes vyhlášky magistrátu města po texty místních rapperů. I když do lokality ještě docházím, svůj terénní výzkum považuji v zásadě za ukončený. Závěry z mého bádání jsem shrnul zatím ve třech studiích, které vyjdou během následujících měsíců. Jakmile stručně představím jejich obsah, budu se zabývat důvody, jež mě motivovaly ke zvážení makrosociálních faktorů ve snaze porozumět (re)produkce významu nebezpečných lokalit v českém prostoru.

V prvním článku jsme se spolu s Ondřejem Císařem pokusili přinést odpověď na původní výzkumnou otázku (Walach a Císař 2013). Účastníci výzkumu označovali za zdroj ohrožení zejména skupinu mladých, do lokality nově nastěhovaných Romů, charakterizovaných asociálním jednáním, jako je znečišťování veřejného prostranství a výtržnictví na jedné straně, na straně druhé krádeže a loupeže, údajně motivované konzumací návykových látek. Za nejzávažnější nebezpečné jednání pak bylo považováno pouliční násilí, strach z přepadení či napadení ve veřejném prostoru lokality. Tomuto narativu byl přiřazen dominantní status, protože se

v datovém korpusu vyskytoval výrazně častěji než jiné narativy (jako například strach romských respondentů z rasistických útoků páchaných příslušníky či sympatizanty krajní pravice). Násilí z nenávisti jsem se mimo jiné věnoval v příspěvku, kde jsem analyzoval percepce (ne)bezpečnosti v interetnickém soužití severomoravských Romů a jejich rezistentní praxi, jíž se pokoušejí zvrátit své subordinované postavení v české společnosti (Walach 2013b).

Interpretace logiky a důvodů pouličního násilí byly analyzovány nástroji Pierra Bourdieu (1990) v perspektivě kultury ulice. Násilí bylo ztotožněno s mechanismem distribuce „respektu“, sociálního uznání na bázi násilného odstrašení, který strukturuje pole pouliční kultury. Soupeřením o uznání v podmínkách sociálního vyloučení vzniká pouliční habitus, jenž poskytuje svým jednotlivcům návod na řešení mezilidských konfliktů. Nicméně s násilnými konfrontacemi jsem se v lokalitě setkával jen velmi málo a nejčastěji v podobě klasických hospodských rvaček, které zpravidla končí s vystřízlivěním zúčastněných. A mé pozorování rovněž koresponduje s kriminálními statistikami, podle nichž patří městská část se mnou zkoumanou lokalitou mezi ty v dané obci nejméně problémové (OSV SMH 2012). Podle mých respondentů je to dáno zejména tím, že se v lokalitě „všichni znají“, tudíž jsou zapleteni do různých rodinných a přátelských vazeb, jež násilné konfrontace výrazně omezují. Stejně tak svou roli sehrává vědomí a respektování existujících hierarchií; nenajde-li se vyzývatel odhodlaný změnit své postavení, není k násilí důvod.

Spíše než rvačky zaměstnávají místní „problémové“ jedince výherní automaty. Když jsem se sám sebe ptal, co jsem během svého déle než rok a půl trvajících zúčastněného pozorování dělal, uvědomil

jsem si, že jsem se svými informátory především hrál. A i když se s touto aktivitou proplétá nelegální jednání, násilí v něm hraje pouze okrajovou roli (Walach /v tisku/). Proč potom místní natolik citlivě vnímají údajný úpadek lokality a uzpůsobují tomu své jednání, včetně změny bydliště, když mnohé informace spíše svědčí o opaku? Aby bylo možné tuto diskrepanci pochopit, je zapotřebí vystoupat z lokality na celospolečenskou úroveň a odpověď tak hledat v politickém řádu a sociální struktuře, do nichž jsou útvary sociálně vyloučených lokalit neoddělitelně zasazeny (Walach 2013c).

5. Plánované kroky v mém výzkumu

V lokalitě se samozřejmě určité asociální jevy, jako je konzumace drog, hraní automatů, vandalismus, krádeže osobních věcí či občasná rvačky, vyskytují. Domnívám se však, že se týkají pouze omezeného počtu lidí, kdežto zbývající většina tráví svůj volný čas jiným způsobem, a tato skutečnost se patrně neodlišuje od situace v ostatních městských částech.⁹⁰ A přestože své poznatky o tomto jednání do své disertace plánuji zahrnout, nechci tím přispívat k nedostatečně podloženému sekuritizování lokalit zčásti obývaných chudými Romy a namísto toho se pokusit prozkoumat, jak k této sekuritizaci dochází. Interpretace znepokojených obyvatel lokality a pokusy o zavádění výjimečných opatření s cílem postihnout jejich populace se proto vynasnažím zasadit do kontextu celospolečenského vývoje a porozumět jim ve světle následujících procesů:

⁹⁰ Obdobně můžeme číst v Monitoringu českých sociálně vyloučených lokalit (GAC 2009: 44, 31), že „charakteristickým aspektem kriminality v lokalitách je to, že přímo v nich je kriminalita nízká“ a „rodin, které se podílejí na trestné činnosti a představují pro ‚majoritní společnost‘ reálně nebezpečí, žije v sociálně vyloučených lokalitách jen zlomek.“

Materiální dimenze: Kriminalita a strach z ní mnohdy nejsou spojené nádoby, takže „strach z kriminality není strachem z kriminality“ (Toušek 2013; srov. Lee a Farrall 2009; Pain 2000). Podle Wacquanta (2009b) ve skutečnosti není strach ze zločinu než přeloženým strachem z ekonomické nejistoty vznikající v důsledku projektu marketizace státu, kde si neoliberalní Leviathan zajišťuje svou legitimitu penalizováním dnešních chudých a neúspěšných, údajně ohrožujících svou „nepřízpůsobivostí“ zbytek společnosti (srov. Sessar 2001). V Česku jsou mezi nimi relativně nadreprezentováni Romové, čímž celá záležitost získává podobně jako ve Spojených státech etnické zabarvení. Tuto tezi je třeba doložit statistickými údaji o rostoucí společenské nerovnosti, a to zejména na straně většinového etnika, společně se statistickým vývojem kriminality a strachu z ní (viz Krejčí – Leontiyeva 2012).

Symbolická dimenze: Ač Romové patřili mezi relativně častější klienty systému trestní justice před rokem 1989, v současném právním řádu je státnímu aparátu zapovězeno vytváření etnicky profilovaných statistik s výjimkou přihlášení se k národnosti v rámci censu (Moulišová 2001; Večerka 1999). Na druhé straně zde ovšem můžeme pozorovat stigmatizování Romů, kteří tak, jak napsal Petr Mareš (2003: 66), v očích majority narušují pořádek „již [svou] samotnou odlišností.“ Abychom mohli plně porozumět tomu, proč přítomnost Romů samotná je posuzována majoritou jako hrozba, je třeba sledovat historii utváření diskurzu o Romech, v němž se majorita vůči nim vymezuje jako ta lepší část obyvatelstva (Fafejta 2007; Hejnal 2012; Kalvoda 1991; Stejskalová 2012). Důležitým aspektem této dimenze pak je mediální práce fungující jako jeden ze stěžejních kanálů transmise kulturních

významů o Romech (Homoláč a kol. 2003; Křížková 2012).

Teritoriální dimenze: Chudé romské rodiny byly koncentrovány do míst s horší kvalitou bydlení opět již před rokem 1989, ovšem po Sametové revoluci nejen že byla opuštěna politika difúze Romů, ale dokonce se řada samospráv aktivně účastnila jejich sestěhování (Baršová 2002; Ladányi a Szelényi 2006; Pavelčíková 2004). Sociálně vyloučené lokality vznikají na základě jak politicko-ekonomických procesů, kdy jsou chudé rodiny umisťovány do míst s nízkými kapitálovými investicemi, tak socio-symbolických struktur zapříčiňujících, že jsou mezi těmito rodinami častěji zastoupeni Romové, ovšem nikoli výlučně (Růžička 2010). Soužití se stigmatizovanou kategorií se na straně majority, jejíž členové jsou rovněž postiženi nejistotou, avšak stále disponují větším objemem zdrojů využitelných při prosazování svého rámování, promítá do úzkostlivějšího prožívání jejich existence a symbolickou degradací těchto prostorů (srov. Sigona 2005; Wacquant 2007). Tuto dynamiku pak ovlivňují dále komerční subjekty a neziskové organizace.

Politicko-byrokratická dimenze: Pro sekuritizaci je stěžejní realizace bezpečnostních opatření, která jdou za rámec běžné správy populace (Buzan a kol. 2005). Jejím hlavním strůjcem je tudíž státní aparát, a to včetně svých samosprávných orgánů (byrokratické pole svého druhu). Přestože změny v diskursivní oblasti představují nezbytnou podmínku k úspěšné sekuritizaci, dostatečné kritérium je ztělesněno až ve vlastní praxi. Je-li má teze o přesunu od stigmatizace k sekuritizaci korektní, je rozhodujícím aspektem analýza reformulace státních praktik, které jsou ospravedlňovány potřebou zajišťování bezpečnosti v souvislosti s existencí

sociálně vyloučených lokalit (srov. Bigo 2008).

Výzkumné počínání bude završeno opětovným propojením makro-úrovně s etnografickou mikro-úrovní. V tomto ohledu považuji za důležité specifikování parametrů vybrané vyloučené lokality, čímž bude vymezeno její postavení v souboru českých sociálně vyloučených lokalit. V konečném důsledku pak budou poznatky z etnografického bádání využity jako „*nástroj teoretické konstrukce*“ (Wacquant 2009c: 116) porozumění, jak místní dynamika ovlivňuje přijímání bezpečnostních opatření na úrovni obecního byrokratického pole. Makrosociální perspektiva bude pochopitelně vyžadovat dotvoření teoretického rámce. Za nejvhodnější považuji koncept pokročilé marginality, jenž odpovídá postindustriální situaci západních společností a jenž již byl v minulosti na české vyloučené lokality aplikován (Růžička 2012; Wacquant 2008). Představený výzkum je tudíž možné vnímat jako studii pokročilé marginality v post-socialistických podmínkách.

6. Závěr

Ambicí mého výzkumu je porozumět procesům umožňujícím vzniknout interpretaci sociálně vyloučených lokalit v Česku jako míst nebezpečí, jejichž bezpečnostní regulace se má stát prioritou státní administrativy. K tomuto cíli jsem se začal stále více klonit v průběhu realizace mého terénního zkoumání, jak obyvatelé jisté vyloučené lokality vnímají svou (ne)bezpečnost. Aniž bych chtěl tyto výpovědi jakkoli snižovat, dospěl jsem k přesvědčení, že pouze s tímto poznáním nejsem s to adekvátně zodpovědět předem otázkou, neboť diskurz lokality neexistuje vně diskurzu celospolečenského.

Identifikováním jistých diskrepancí ve výpovědích účastníků výzkumu, ať už se

týkaly popisovaných nebezpečných jevů a jejich množství nebo rámování romské populace jako nebezpečné navzdory udržování dobrých kontaktů s některými jejími příslušníky, jsem pocítil potřebu zahrnout do své analýzy také makrosociální procesy, jež tyto lokality, stejně jako identity a výskyt (ne)bezpečnosti a interpretace těchto fenoménů, vytvářejí a utvářejí. Zároveň jsem se nechtěl podílet na nedostatečně podloženém a nevhodně koncipovaném sekuritizování vyloučených lokalit.

V současné době spatřuji v takové reorientaci mého výzkumu dva hlavní problémy. Zaprvé jsem si vědom toho, že makrosociální zkoumání může přinést řadu protichůdných zjištění zpochybňujících mou tezi o kvalitativní změně ze stigmatizace romských obyvatel vyloučených lokalit na jejich sekuritizaci. Zadruhé, protože jsem de facto na začátku této fáze, mám zatím pouze omezenou představu, jak integrovat stávající

etnografické závěry se závěry učiněnými v makro-perspektivě, s čímž souvisí také jen velmi problematické možnosti stanovit rozvržení jednotlivých kapitol disertace.

Má například být poznatkům ze studia kultury ulice ve vyloučené lokalitě vyhrazena samostatná kapitola, anebo mají být rozmístěny napříč textem? Jakou roli hrají tyto projevy asociálního jednání ve vlastním prožívání (ne)bezpečnosti na straně obyvatel lokality a jaké implikace má sekuritizační praxe? Jak rozumět interpretacím romských obyvatel, kteří se nezdálo by přidržují dominantního etnorasového diskurzu při ozřejmování místní bezpečnostní situace? Byly protiromské demonstrace, pořádané nejen ultrapravicovými aktivisty, tím zlomovým bodem, který transformoval stigmatizaci do sekuritizace? Toto jsou jen některé z otázek, na něž budu muset během plnění disertačního projektu nalézt odpověď.

Zdroje

ALBERT, Gwendolyn: 2012. Anti-Gypsyism and the Extreme Right in the Czech Republic 2008–2011. In: Stewart, Michael (ed.): *The 'Gypsy Menace': Populism and the New Anti-Gypsy Politics*. London: C Hurst & Co Publishers Ltd, s. 137–166.

BALZACQ, Thierry (ed.): 2011. *Securitization Theory: How Security Problems Emerge and Dissolve*. Abingdon: Routledge.

BARŠOVÁ, Andrea: 2002. Problémy bydlení etnických menšin a trendy k residenční segregaci v České republice. In: Víšek, Petr (ed.): *Romové ve městě*. Praha: Socioklub, s. 3–42.

BIGO, Didier: 2008. Globalized (In)security: The Field and the Ban-opticon. In: Bigo, Didier a Tsoukala, Anastassia (eds.): *Terror, Insecurity and Liberty: Illiberal Practices of Liberal Regimes after 9/11*. Abingdon: Routledge, s. 10–48.

BOOTH, Ken (ed.): 2005. *Critical Security Studies and World Politics*. London: Lynne Rienner Publishers.

BOOTH, Ken: 1999. Nuclearism, Human Rights and Constructions of Security (Part 1). *The International Journal of Human Rights*, roč. 3, č. 2, s. 1–24.

BOOTH, Ken: 2007. *Theory of World Security*. Cambridge: Cambridge University Press.

BOURDIEU, Pierre: 1990. *The Logic of Practice*. Cambridge: Cambridge University Press.

BUZAN, Barry a kol.: 2005. *Bezpečnost: nový rámec pro analýzu*. Brno: Centrum strategických studií.

DUNNE, Ciarán: 2011. The Place of the Literature Review in Grounded Theory Research. *International Journal of Social Research Methodology*, roč. 14, č. 2, s. 111–124.

FAFEJTA, Martin: 2007. „Cikání“ – rasa, nebo způsob života? *Sociální studia*, č. 4, s. 93–111.

FERRELL, Jeff a kol.: 2008. *Cultural Criminology. An Invitation*. Thousand Oaks: SAGE Publications.

FERRELL, Jeff. 2004. Criminological Verstehen: Inside the Immediacy of Crime. In: Ferrell, Jeff a Hamm, Mark S. (eds.): *Ethnography at Edge. Crime, Deviance, and Field Research*. Boston: Northeastern University Press, s. 20–42.

GAC: 2006. *Analýza sociálně vyloučených romských lokalit a absorpční kapacity subjektů působících v této oblasti*. Praha: Gabal Analysis & Consulting.

GAC: 2008. *Sociální vyloučení Romů a česká společnost. Klíč k posílení integrační politiky obcí*. Praha: Gabal Analysis & Consulting.

GAC: 2009. *Dlouhodobý monitoring romských lokalit – české lokality*. Praha: Gabal Analysis & Consulting.

GEERTZ, Clifford: 1973. *The Interpretation of Culture*. New York: Basic Books.

HAYWARD, Keith J. a YOUNG, Jock: 2004. Cultural Criminology: Some Notes on the Script. *Theoretical Criminology*, roč. 8, č. 3, 259–273.

- HEJNAL, Ondřej a LUPTÁK, Ľubomír: 2013. Desekuritizácia bezdomovectva v postsocialistickom urbánnom laboratoriu. In: Kolektív autorů: *Bezpečnostné fórum 2013*. Univerzita Mateja Bela v Banskej Bystrici, s. 478–488.
- HEJNAL, Ondřej: 2012. Nacionalismus, multikulturalismus, sociální vyloučení a „sociálně nepřizpůsobiví“: Analýza dominantního politického diskursu v České republice. *Antropowebzin 2/2012*, s. 47–66.
- HOMOLÁČ, Jiří a kol.: 2003. *Obraz Romů v středoevropských masmédiích po roce 1989*. Brno: Doplněk.
- HÜBSCHMANNOVÁ, Milena: 1998. *Můžeme se domluvit*. Olomouc: Univerzita Palackého.
- CHARMAZ, Kathy: 2005. Grounded Theory in the 21st Century: Applications for Advancing Social Justice Studies. In: Denzin, Norman a Lincoln, Yvonna (eds.): *The SAGE Handbook of Qualitative Research*. London: SAGE Publications, s. 507–536.
- KALVODA, Josef: 1991. The Gypsies of Czechoslovakia. In: Crowe, David a Kostí, John (eds.): *The Gypsies of Eastern Europe*. New York: M. E. Sharpe, s. 93–115.
- KREJČÍ, Jindřich a LEONTIJEVA, Yana (eds.): 2012. *Cesty k datům: management sociálněvědních dat v České republice*. Praha: Sociologické nakladatelství.
- KŘÍŽKOVÁ, Martina: 2012. *Analýza mediálního zobrazení Romů v českých médiích od začátku července 2011 do konce května 2012* (http://www.romea.cz/dokumenty/med_an_FINAL.doc).
- LADÁNYI, János a SZELÉNYI, Ivan: 2006. *Patterns of Exclusion: Constructing Gypsy Ethnicity and the Making of an Underclass in Transitional Societies of Europe*. New York: East European Monographs.
- LEE, Murray a FARRALL, Stephen (eds.): 2009. *Fear of Crime: Critical Voices in an Age of Anxiety*. Abingdon: Routledge.
- LIÉGEOIS, Jean-Pierre: 1995. *Rómovia, Cigáni, kočovníci*. Bratislava: Academia Istropolitana.
- LUPTÁK, Ľubomír a PAUL, Jan: 2012. Enemy Within: Constructing Social Exclusion in the Czech media, 2010–2011. Příspěvek prezentovaný na mezinárodní konferenci Re-inventing Eastern Europe, Vídeň, 17.–19. května 2012.
- LUPTÁK, Ľubomír: 2011. *Bezpečnostný diskurz v SR: lokalizácia ne(o)liberálneho vládnutia v postsocialistickom barbarovu*. Plzeň: Západočeská univerzita v Plzni, nepublikovaná disertační práce.
- MAREŠ, Petr: 2003. Romové: sociální inkluze a exkluze. *Sociální práce/Sociálna práca*, č. 4, s. 65–75.
- MINISTERSTVO VNITRA ČR: 2008. *Strategie pro práci Policie ČR ve vztahu k menšinám (pro období let 2008–2012)*. Praha: Ministerstvo vnitra ČR.
- MOULISOVÁ, Marcela: Problémová stránka života Romů. Stereotypy, porozumění, realita, směry prevence. In: Šišková, Taťána (ed.): 2001. *Menšiny a migranti v České republice*. Praha: Portál, s.r.o., s. 155–164.
- NUNES, João: 2012. Reclaiming the Political: Emancipation and Critique in Security Studies. *Security Dialogue*, roč. 43, č. 4, s. 345–361.

NUNES, João: 2014. *Security, Emancipation and the Politics of Health: A New Theoretical Perspective*. Abingdon: Routledge.

ODBOR SOCIÁLNÍ VĚCÍ STATUTÁRNÍHO MĚSTA HAVÍŘOV: 2012. *Koncepce prevence kriminality na léta 2012–2015 v Havířově*. Havířov: Magistrát města Havířova.

PAIN, Rachel: 2000. Place, Social Relations and Fear of Crime: A Review. *Progress in Human Geography*, roč. 24, č. 3, s. 365–387.

PAVELČÍKOVÁ, Nina: 2004. *Romové v českých zemích v letech 1945–1989*. Praha: Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu.

PEOPLES, Columba a VAUGHAN-WILLIAMS, Nick: 2010. *Critical Security Studies. An Introduction*. London: Routledge.

ROMEIA: 2012. Zpráva sdružení ROMEIA za rok 2012 o stavu romské menšiny v ČR (<http://www.romeia.cz/dokumenty/ROMEIA-zprava-2012.pdf>).

RŮŽIČKA, Michal: 2010. Urbanizace chudoby a etnicity v socialistickém a (post)socialistickém městě. In: Vacková, Barbora a kol.: *Československé město včera a dnes: každodennost, reprezentace, výzkum*. Červený Kostelec: Pavel Mervart/Brno: Masarykova univerzita, s. 137–158.

RŮŽIČKA, Michal: 2012: Wacquant v „romském ghettu“: Poznámky k procesu ghettoizace v českých městech. In: Temelová, Jana a kol.: *Nové sociálně prostorové nerovnosti, lokální rozvoj a kvalita života*. Plzeň: Aleš Čeněk, s. 20–45.

SALTER, Mark B. a MUTLU, Can B: 2013. *Research Methods in Critical Security Studies. An Introduction*. Abingdon: Routledge.

SESSAR, Klaus: 2001. Společnost v období transformace a strach z kriminality. *Sociologický časopis*, roč. 37, č. 1, s. 7–22.

SIGONA, Nando: 2005. Locating ‘The Gypsy Problem’. The Roma in Italy: Stereotyping, Labelling and ‘Nomad Camps’. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, roč. 31, č. 4, s. 741–756.

STEJSKALOVÁ, Michaela: 2012. Vylučující povaha utváření české národní identity v súvislosti s rómským obyvatelstvom. *Sociální studia*, č. 4, s. 45–65.

STEWART, Michael: 2012. *The ‘Gypsy Menace’: Populism and the New Anti-Gypsy Politics*. London: C Hurst & Co Publishers Ltd.

STRAUSS, Anselm a CORBIN, Juliet: 2010. *Basics of Qualitative Research: Techniques and Procedures for Developing Grounded Theory*. Thousand Oaks: SAGE Publications.

TEJKALOVÁ, Alice, LÁB, Filip a kol.: 2009. *Analýza mediálního zpracování vybraných kauz týkajících se etnických menšin* (http://minority.fsv.cuni.cz/uploads/MENSINY_ANALYZA.pdf).

TOUŠEK, Laco: 2013. *Strach z kriminality není strachem z kriminality*. Příspěvek prezentovaný na konferenci I. Kriminologické dny, Praha, 30. – 31. ledna 2013.

VAŇKOVÁ, Markéta: 2008. „Systém brána“ aneb Jak přispívá policie k reprodukci sociálního vyloučení. In: Jakoubek, Marek a Budilová, Lenka (eds.): *Romové a Cikáni – známí i neznámí. Interdisciplinární pohled*. Voznice: Leda, s. 125–130.

- VEČERKA, Kazimír: 1999. Romové a sociální patologie. In: Lisá, Helena (ed.): *Romové v České republice*. Praha: Socioklub, s. 417–446.
- WACQUANT, Loïc: 2007. Territorial Stigmatization in the Age of Advanced Marginality. *Thesis Eleven*, roč. 91, č. 1, s. 66–77.
- WACQUANT, Loïc: 2008. *Urban Outcasts. A Comparative Sociology of Advanced Marginality*. Cambridge: Polity.
- WACQUANT, Loïc: 2009a. *Prisons of Poverty*. Minneapolis: The University of Minnesota Press.
- WACQUANT, Loïc: 2009b. *Punishing the Poor: The Neoliberal Government of Social Insecurity*. Durham: Duke University Press.
- WACQUANT, Loïc: 2009c. The Body, the Ghetto, and the Penal State. *Qualitative Sociology*, roč. 32, č. 1, s. 101–129.
- WÆVER, Ole: 1995. Securitisation and Desecuritisation. In: Lipschutz, Ronnie D. (ed.): *On Security*. New York: Columbia University Press, s. 46–86.
- WALACH, Václav a CÍSAŘ, Ondřej: 2013. „Jako ghetto – ty ublížíš mně, já ublížím tobě“: Bezpečnost a pouliční násilí v sociálně vyloučené lokalitě. *Lidé města*, roč. 15, č. 3, s. 391–417.
- WALACH, Václav: /v tisku/. Hráči, podělávači, feťáci: Studie každodennosti z české pokročilé marginality. In: Lupták, Lubomír a kol.: *Ne(o)liberální vládnutí a marginalita: studie z českého reálkapitalismu*.
- WALACH, Václav: 2010. Vyloučené oblasti v kontextu boje proti terorismu a extremismu: Příklad ČR. In: Bureš, Oldřich a Šmíd, Tomáš (eds.): *Globální bezpečnost v Obamově éře*. Praha: Metropolitní univerzita, s. 239–256.
- WALACH, Václav: 2013a. Co znamená zkoumat bezpečnost kriticky? Utopický realista v sociálně vyloučené lokalitě. In: Bureš, Oldřich (ed.): *Bezpečnost v době neklidu. Sborník příspěvků ze studentské konference*. Praha: Metropolitan University Press, s. 149–157.
- WALACH, Václav: 2013b. Čeští Romové, sociální vyloučení a bezpečnost: Pohled z druhé strany etnického konfliktu. In: Szyszlak, Elzbieta a Szyszlak, Tomasz (eds.): *Kwestia romska w kontekście bezpieczeństwa wewnętrznego i międzynarodowego państwa* (česká verze přístupná na: https://www.academia.edu/4295329/Cesti_Romove_socialni_vylouceni_a_bezpecnost_Pohl_ed_z_druhe_strany_etickeho_konfliktu).
- WALACH, Václav: 2013c. *Dialektika cigánské férovky: příspěvek ke kritické antropologii bezpečnosti*. Příspěvek prezentovaný na konferenci Anthropology Unlimited. Antropologie na pomezí oborů, Plzeň, 17. – 18. října 2013.
- WYN JONES, Richard: 1996. „Travel without Maps“: Thinking about Security after the Cold War. In: Davis, M. Jane (ed.): *Security Issues in the Post-Cold War World*. Aldershot: Edward Elgar, s. 196–218.
- WYN JONES, Richard: 1999. *Security, Strategy, and Critical Theory*. London: Lynne Rienner Publishers.

* **Mgr. Václav Walach**, vaclav.walach@gmail.com, Katedra politologie, FSS MU, 3. ročník, prezenční forma, školitel: Doc. PhDr. Ing. Ondřej Císař, Ph.D.